

Egy földrajz óra elemzése

Az oktató és nevelő munka tervszerűséget, tudatosságot kíván. E szempontok kifejtésének szándéka nélkül csupán arra utalunk, hogy munkánk egészének és napi, sőt órán belüli részleteinek megtervezése, átgondolt, célszerű elrendezése a siker feltétele. Mindez pedig eleve feltételezi az oktatás és nevelés elveinek, módjainak, eszközeinek stb. ismeretét és tudatos alkalmazását. A munka jó előkészítésében nagy segítséget jelent számunkra az előző órák lefolyásának átgondolása, elemzése.

A teljesítményképes tudás jól felhasználható ismereteket jelent. Ennek biztosítása az oktatásnak döntő fontosságú feladata. Munkánk vizsgálatánál tehát mindig azt is kell kutatnunk, mennyiben sikerült ezt a tanulók közös, ismeretszerző tevékenységét szervezve biztosítanunk. Hogyan tudtuk a tanulókat megfelelő konkrét tényekkel szembesíteni, miként tudtuk őket gondolkodásra készíteni, az összefüggések meglátásához, törvényszerűségek felismeréséhez vezetni. Mit tettünk, hogy az új fogalmakat szervesen illesszék ismereteik egységébe, s hogy ezeket a felhasználhatóság szintjén tartósan birtokba is vegyék. Mindez csupán a tudatosan végzett oktatás eredményeként várható.

Lapunk számos tanulmánya foglalkozott a fogalmak tisztázásának, megértésének kérdésével (pl. Németh István és Jósa Zoltán több cikke), bemutattunk órárszletek (Jósa Z.) és óravázlatok (Dobcsányi Ferenc, Csillik László) elemzését. Ez alkalommal — mintegy az eddigiek kiegészítéseként —, egy ténylegesen megtartott földrajz óra utólagos elemzését végezzük el, azzal a szándékkal, hogy az elemzés néhány szempontjára rámutassunk. A tanítás jegyzőkönyvét magnetofonnal készítettük, amit a folyamatosan végzett feljegyzésekkel egészítettünk ki.

Az elemzés valamennyi szempontját természetesen nem érvényesíthetjük. Azt tartottuk szem előtt, hogy a teljesség igénye nélkül mégis lehetőleg sokoldalúan közelítsük meg a látott tanítási órát.

A tanítást tanárjelölt tartotta (szakvezető Magyar Márta). A tanítás anyaga a Kínai Népköztársaság lakossága és gazdasági fejlődése volt. A jelölt kiemelt feladatának tekintette, hogy a gazdasági helyzet és a társadalmi viszonyok szoros összefüggéseit a tények kapcsán felismertesse, továbbá, hogy a szocialista országok egymás kölcsönös segítségének szükségességét megéreztesse. A tárgyi ismeretek a lényegre szorítkozók, figyelemmel a tankönyvben feldolgozott tantervi igényre.

Szemléltetésre Ázsia hegy- és vízrajzi fali térképét, táblai rajzot, színes és egy színű képeket, a tanulók tankönyvének képeit, ábráit, a munkafüzet ábráit használta fel a nevelő.

Vegyes típusú óra volt.

A tanítás és annak elemzése

N. (nevelő): Múlt órán bejártuk Ázsia egyes részeit. Mutassuk meg a térképen és nevezzük meg ezeket a területeket! (A tanulók megnézik saját térképükön, egy tanuló pedig mutatja Ázsia fali térképén és egyben mondja:)

Ellenőrzés, rögzítés, gyakorlás. (A kézi és a fali térkép felváltva használják a tanulók, hogy mindkettőt megszokják.)

- T.: (tanuló v. tanulók): Belső- és Kelet-Ázsia.
 N.: Mondjuk el e területek jellemző sajátosságait! Beszéljünk először a felszínéről!
 T.: Belső-Ázsia a Föld lezártabb része.
 N.: Indokold meg!
 T.: E területen hegységekkel körülvett, körülzárt medencéket találunk. (Mutatja a térképen.) – Hegységei a Pamírból ágaznak ki. Legmagasabb hegysége a Himalája. Ettől északra terül el az Altáj és a Tiensan. Ezenkívül lekopott röghegységeket találunk. A medencéi a Takla-Makán és a Tibeti-fennsík. Továbbá Dzsungária. A hegyek magassága kelet felé haladva fokozatosan csökken. Keleten a tengerpart felőli rész színe a térképen zöld. Ez a terület tehát alföld.
 N.: Mutasd a térképen, miként változik a terület magassága! Mondd meg, mi jelzi ezt a térképen!
 T.: (Mutatja a színhatárokat és közli a magassági színváltozásokat.)
 T.: Az ország keleti részén, a Japán-szigeteken a pacifikus hegyrendszer fiatal hegylánc húzódik.
 N.: Ebben az állításban valamit helyesbítenünk kell!
 T.: (jelentkezés alapján) Nem *országról* van szó, hanem *területről*.
 N.: Mit mondtunk Ázsiának erről a fiatal lánchegységéről?
 T.: Itt a föld szilárd kérge még mindig nem nyugodott meg. Gyakran mozgásban van.
 N.: Mi ennek a következménye?
 T.: Ezen a területen gyakori a földrengés és a vulkánkitörés. A legismertebb vulkán e területen a Fuji. (A tanulók mindezt mutatják a fali térképen.)
 T.: A gyakori földrengések azt mutatják, hogy itt a földkéregben még sok változás történik.
 N.: Térjünk vissza a magas hegységekhez! Milyen területeket találunk a hegységek között? Vizsgáljuk meg a térképet, ahogyan ezt a múlt órán tettük!
 T.: A térképen jól látható, hogy a sötétbarba színnel jelzett magas hegységek között világosabb barna színű területek vannak. Ezek fennsíkok. Legnagyobb a Tibeti fennsík. Itt találjuk a Takla-Makánt és Dzsungáriát.
 N.: Még említettünk egyet, amit a térképről jól le is olvashatunk.
 T.: Gobi sivatag.
 N.: Miért jelzik ezeket a területeket világosbarna színnel a térképen? (A térképen a fennsíkokat mutatja.)

A feladat leszűkítése, konkretizálása.

A „zárt terület” fogalmának kifejtését kérjük. Ezzel egyben az ítéletben állított összefüggés igazolását is elvégeztetjük.

A gondolat továbbfejlesztése, felsorolásokkal.

A térképészeti ismeretek alkalmazása és gyakorlása, majd ennek továbbmélyítése.

Az érzéketes adatok újabb rögzítése, az általánosítás visszacapcsolása az érzékelteshez.

Önellenőrzésre és ellenőrzésre történő felhívás.

Az egyes fogalmak, tehát nevük sem cserélhetőek fel tetszőlegesen. Pontosságra nevelés.

Adatkérő kérdés.

Vizsgáló, ellenőrző jellegű kérdés.

Ok-okozati összefüggések kerestetése.

Folyamatok keletkezése.

A megokolás öntevékeny kezdeményezése további összefüggés megállapításával.

Ténymegállapítást igénylő kérdés. Felsoroltatás.

A térkép adatainak elemzése. Rögzítés és gyakorlás.

Teljes felsorolást igénylő kérdés.

Megokolást, magyarázatot igénylő kérdés.

- T.: Mert ez itt magasan a tenger színe felett elterülő, de sík területeket jelez. A térkép színezése itt egész nagy területen viszonylag egyenletes.
- N.: Mutassuk még meg a fali térképen, milyen főirányban húzódnak Belső-Ázsia hegységei!

T.: (Egy tanuló végig halad nyugatról keletre a mutatópálcával jelezve az irányt.)

- N.: A felszín ismerete nagy segítséget jelent számunkra Belső-Ázsia éghajlatának vizsgálatahoz. Természetesen más tényezőkre is kell gondolnunk! Szedjük össze Belső-Ázsia éghajlatának jellemző adatait!

T.: Belső-Ázsiát szárazföldi éghajlat jellemzi. Egyes területeken sivatagok alakultak ki, mert ezekre a területekre nem jut el a csapadék. Ezért a növények életéhez szükséges víz sincs meg.

N.: Valamit ismét javítani kellene a feleleten!

T.: (A felelő tanuló maga javítja:) Nagyon kevés és nem elég egyenletes elosztású a csapadék.

T.: Helyenként találunk gyér növényzetet.

N.: Igen, az itt élő növények jól tűrik a szárazságot. Egyébként itt meg sem élhetnének.

N.: Most nézzük meg Belső- és Kelet-Ázsia vizeit!

T.: Belső-Ázsia folyói aránylag rövidek. Nem bővizűek. A hegyekből a mélyebben fekvő medencébe jutnak, amelyet minden felől magasabb területek vesznek körül. Ezért innen nem tudnak továbbhaladni. Itt nagy tavak keletkeznek, amelyeknek nincs lefolyásuk. A lefolyástalan tavak vize rendkívül sós. Néha sósabb, mint a tenger vize.

N.: Jellemezzük Kelet-Ázsia folyóit és hasonlítsuk össze az imént látottakkal!

T.: Kelet-Ázsia folyói hosszúak. Csapadékos területeken haladnak át. Sok a mellékfolyójuk. Legnagyobb folyója a Sárga-folyó és a Jance. A Sárga-folyó bőséges mennyiségű hordalékot szállít. Ettől szennyes, színes a folyó vize. Ennek egy részét a Kínai-alföldön lerakja, különösen áradások idején. Ez a talaj nagyon termékeny. (Tisztázzák közben azt is, honnan kapta a Sárga-folyó és a Sárga-tenger a nevét.)

N.: Jellemezzük Japán vízrajzát néhány szóval!

T.: Japánt minden irányból tenger övezi. Ezért sok a csapadék. Tehát Japán folyói bővizűek, pedig viszonylag rövidek.

N.: Ha Ázsia hegy- és vízrajzi térképét nézzük, akkor nagyon sokat tudhatunk meg annak éghajlatáról. Mit

Megokolás egy kategórikus szillogizmus előzményével.

Térképolvasási gyakorlat. Ténymegállapítást kívánó feladat. Az összefüggés megkeresése a felszíni talajviszonyok és az éghajlat között.

A szemlélet megerősítése.

A gondolkodás irányítása, az emlékezeti anyag összerendezésére való készítés.

Önellenzés.

Az ismeretbővítés további összefüggésekre utalással. Kérdést jól helyettesítő felhívás.

A tény magyarázatát adó okfejtés. Spontán összehasonlítás.

Felhívás összehasonlításra. (Az összehasonlítások segítik az emlékezetbe vést.) Egymásból jól következő ítéletek.

mondhatunk az éghajlatról az eddig hallottak alapján?

T.: Az egyes területek éghajlata különbözik egymástól. Északon a tél nagyon hideg, a nyár meleg és csapadéktalan, délen a nyár meleg, forró és csapadékos, a tél pedig enyhe.

N.: Milyen az egyes tájegységek növényzete?

T.: Nagyon változatos. Északon túlevelű erdők, majd lombos erdők, délen pedig monszun erdők.

N.: Soroljuk fel, Ázsia melyik demokratikus országairól volt szó eddig!

T.: (Felsorolják és a térképen megmutatják.)

N.: Melyik a legnagyobb szocialista ország Ázsiának azon a részén, amelyről most beszéltünk?

T.: Kína.

N.: *A mai óra további részében Kína lakosságáról és gazdasági fejlődéséről tanulunk.*

Nyissuk ki a könyvünket a 203. oldalon! — Mekkora a Kínai Népköztársaság területe?

T.: (A tanulók olvassák a táblázat adatait.)
9 899 000 km².

N.: Melyik kerek számhoz van ez közel? Kerekítsük fel!

T.: Tízmillió km².

N.: Ez a szám nagyon ismerős. Melyik földrész területe 10 millió km²?

T.: Európáé.

N.: Nézzük a térképet! Vessünk egy pillantást a Kínai Népköztársaság szomszédaira! Soroljuk fel, mely országokkal van Kínának közös határa!

T.: (A tanuló a fali térképről olvassa és mutatja.)

N.: Mutassuk meg a Kínai Népköztársaság határait még egyszer, és soroljuk fel szomszédait!

(Egy tanuló a térképnél mutatja, a többiek pedig felszólítás alapján sorolják a szomszédos államokat.)

N.: Nézzük meg Kína keleti határát!

T.: Kelet felől tenger határolja. A Csendes-óceán.

N.: Olvassuk el ezeknek a kisebb tengereknek a nevét is!

T.: Sárga-tenger, Kelet-kínai-tenger és Dél-kínai-tenger.

N.: Ezek a tengerek melyik részét alkotják a Csendes-óceánnak?

T.: Északi részét.

N.: Helyesebben északnyugati részét. Mégpedig az óceánnak a szélén, más szóval a *peremén* helyezkednek el. Ezeket a tengereket peremtengereknek, vagy mellék-tengereknek is nevezzük. Természetesen mellék-tengereket az óceánok peremén máshol is találunk. Soroljuk fel még egyszer a Kínai Népköztársasággal határos mellék-tengereket!

A tények egyszerű felsorolása. *Ellenőrzés.* Megkülönböztető jegyek.

Általános megállapítást követő tételes kifejtés.

Az ellenőrzés jól szolgálta az óra új anyagának előkészítését.

A cél konkrét megjelölése

A tankönyv felhasználása. (Szoktatás adatkeresésre.) Kerek számok könnyebben megtarthatók és jelen esetben kapcsolatot találnak egy meglevő ismerettel.

Szemléleti alap; *konkrét tények.*

Elsődleges rögzítés. Az országnevek kapcsolása egymáshoz.

A figyelem további irányítása feladatmegjelöléssel.

Ténymegállapítás. A helyzet elemzése. Egy ismert fogalom felelevenítése (perem) és kapcsolása a „tenger”-szóhoz. Tisztázatlan maradt, hogy a „perem” és „mellék” szavak miért cserélhetők fel ebben a szóösszetételben. Ugyanis az

(Felsorolás.)

N.: Mint más országok esetében, úgy most is az érdekel bennünket a legjobban, hogyan él a kínai ember.

Azt már tudjuk, hogy Kína csaknem akkora ország, mint egész Európa. Azonban az ország területének nem minden része alkalmas művelésre vagy más módon történő hasznosításra. Sok a magas hegység és csapadékban szegény terület. Mit mondtunk a Kínai-alföldről, amikor Ázsia vízrajzáról beszéltünk?

T.: Az alföldi területek nagyon termékenyek.

N.: Ez igaz. A mezőgazdaságra alkalmas terület azonban túlságosan kicsi a lakosság számához mérten. Sokszor még nagyon nehéz körülmények között, fáradságos munkával művelnek egy-egy kis földterületet az alig megközelíthető hegyoldalokon is. A termőföld olyan érték, hogy a folyók mentén, ahol sűrű a lakosság, a lakások egy részét nem a szárazföldön, a parton építik, — mint például nálunk —, hanem a folyókon helyezik el. Mutatok egy-két ilyen képet, amelyeken jól látjátok, milyen sűrűn állnak egymás mellett a bárkaszerű kínai házikók. (Képek bemutatása.)

Ezek olyanok, mint a mi uszályaink itt a Tiszán, csak jóval kisebbek. Egy-egy család fér el benne. (Megtekintik a képeket.) Ezek az úszó házikók sokszor több kilométer hosszúságban húzódnak a partszegély mentén a folyó mindkét oldalán.

N.: Miért laknak tehát Kínában oly sokan ezekben az uszályszerű házakban?

T.: Mert kevés a termőföld és minden kis darab földet termelésre akarnak kihasználni.

N.: Így szeretnék elérni, hogy minden kínai számára megteremjen a napi rizsadag. Kína legfőbb mezőgazdasági terménye a rizs. Ez egyben a kínai nép mindennapi eledele. Vizsgáljuk meg pontosabban, hol találunk művelésre alkalmas területet!

T.: A Kínai-alföldön.

N.: Láttuk, hogy az alföldet hatalmas folyók szelik keresztül. Ezek ugyan *bordalékukkal* az áradások alkalmával *javitják a talajt*, azonban sokszor súlyos csapást is jelentenek. Az áradások szeszélyesek. Az időjárástól, a csapadék mennyiségétől függenek. A csapadék kedvezőtlen, kiszámíthatatlan megoszlása sokszor az éhínség forrása volt. Ugyanis ha szárazság volt, akkor ezért nem volt termés, ha viszont túl bő csapadék volt, akkor kiöntöttek a folyók. Sokszor 15 m mély víz borította a megművelt földeket. Elpusztult a termés. Bizony még ma is sok gondot okoz

azonos fogalmat jelölő két szó logikai értelmezése más.

A tények további feltárása *közléssel*.

Két adat (terület és lakosság) egymáshoz való viszonyítása. Csupán egy szillogizmus zárotételét foglaljuk ítéletbe.

A képet elmélyítésre használta a nevelő. Alkalmassá megoldás lett volna mint tény bemutatás, és a megokolást probléma felvető kérdéssel kerésetetni.

— Az összehasonlítás indokolt.

A közölt megokolás összegeztetése a tanulókkal. — *Rögzítés is.*

Az élmény és elmélyülés fokozása.

Egy jelenség két irányú következményének szembe állítása.

Kínában az időjárás szeszélye. A múltban fokozta a bajt és a nép nyomorát, hogy a termőföld jobbára a földesurak kezében volt, akik nyomorúságos bért fizettek a nincstelen földmunkásoknak. Egy család eltartásához a múltban emberfeletti munkát kellett a családfőnek végeznie. A kínai ember nagyon kis igényű. Ennek ellenére csak a legnagyobb erőfeszítéssel tarthatta fenn magát a kínai munkás. Természetesen a földművelés mellett egyéb megélhetési lehetőségek is voltak Kínában. A nagy városok, különösen a kikötők sok munkaalkalmat kínáltak, de ez is kevés volt az egyes nagyon *sűrűn lakott* területeken.

Kína életében 1949-ben nagy változás következett be. A nép vette kezébe a hatalmat és az ország rátért a szocialista gazdálkodás útjára.

A termőföld is a nép tulajdona lett. Így megszűnt az eddigi kizsákmányolás.

De egyéb is történt. Megkezdtek a folyók szabályozását. Ezzel tekintélyes területeket szabadítottak fel a termelés számára. Csökkenték az áradások által okozott károkat. *Csatornákat építettek.* Így lehetővé tették az öntözést. Az öntözött földeken nem jelentett veszélyt a szárazság. — Vegyétek elő a munkafüzetet! Nyissátok ki a 10. oldalon! Olvasd az 1. pontot!

T.: Területe: 9 899 000 km².

N.: Ezt már tudjuk.

T.: Majdnem 10 millió km². Pontosabban 9 899 ezer km².

N.: Írjátok be! — Olvassátok tovább a mondatot és egészítsük ki azt!

T.: Akkora, mint ... Európa.

N.: Helyesebb, ha a mondat elé beírjuk, hogy „majdnem”. A következő mondat így hangzik: Hasonlítsd össze a három nagy ország lakosságát! (Szovjetunió, India, Kína.)

Mennyi Kína lakóinak száma?

T.: 746 millió. (A tanulók bejegyzik.)

N.: Olvassuk és mondjuk meg hogyan fejezzük be a következő mondatot!

T.: Földünk legnépesebb országa: *Kína.* (Beírják.)

N.: Tovább olvassuk.

T.: Legsűrűbben lakott területe a *Kinai-alföld.* (Beírják.)

N.: Most egy fontos évszám következik.

T.: A Kínai Népköztársaság *1949-ben* alakult meg. (Beírják.)

N.: Ezen a kis ábrán láthatjuk, hogy régen milyen volt a földbirtokok megoszlása Kínában.

T.: A népnek alig volt földje. A föld $\frac{3}{4}$ része a gazdag földbirtokosok kezében volt.

Érzelmek megalapozása. Politikai nevelő gondolatok.

Logikai szembeállítás a végső következmény (nagyon nehéz a megélhetés) megalapozásához.

Jól előkészített tényközlés, kifejtéssel (elemzés). Két tény -szükségszerű összefüggése, majd a gondolat további kibontása. Értelmezett elbeszélés. — A gazdasági fejlődés genetikus bemutatása. — A magyarázó és elbeszélő rész monoton hatását a tanulók aktivitálása feloldja.

Az új ismeretek rendezése. Aktív munkával *gyakorlás és rögzítés.*

Közös feladatmegoldások. Többoldalú rögzítés. — Ritmusváltozás az óramenetben. Az elfáradás „kitalálása” a monotonia feloldásával.

Megerősítés.

A szemléletesség elve! A hatás fokozása szemléletnyújtással. A grafikon olvasásának gyakorlása.

N.: Milyen volt tehát a lakosság legnagyobb részének a helyzete?

T.: A legtöbb ember sorsa nehéz volt, mert a földbirtokok csak éhbért fizettek.

N.: Miért nevezik a nagyon álcsony fizetést éhbérnek?

T.: Az éhbér olyan kevés, hogy rendszeren jóllakni sem lehetett belőle.

N.: Nézzük meg, milyen volt az ipar a kínaiaknál! Csukjátok be a füzetet! Az előző órákon beszéltünk már arról, hogy milyen híres volt a kínai selyem. A legfinomabb, a legszebb selymet a kínaiak házilag szőtték és kézzel festették. De ugyanígy kézzel készítették és kézzel festették az értékes porcelán edényeket is. Elefántcsontból csodálatosan szép, művészi tárgyakat faragtak. Még egy nagyon érdekes dolog. Kínában sok a lakkfa. Ha ennek a kérgét felhasználják, a fa bőséges nedvet bocsát ki magából. Ezt felfogják és igen értékes anyagot nyernek. Vajon mire használják ezt?

T.: A bútorokat és más tárgyakat belakkozzák, amittől nagyon szép fényt kapnak.

N.: Igen. A lakk szép fadaragványok, bútorok, dobozok, egyszerűval sokféle használati tárgy bevonására alkalmas. Főleg a kézzel díszített, berakott mintájú lakkozott kis dobozok nagyon szépek és világszerte híresek. A lakktól nemcsak szebb lesz a használati tárgy, hanem a lakkréteg védi is azt. Nézzétek meg ezt a két képet! Az egyik egy csodálatosan szép, kézzel faragott kínai szobrocskát, a másik pedig szépen díszített, lakkozott dobozt ábrázol. — Mit látunk ezen a képen?

T.: Porcelán edény festését.

N.: A porcelánfestés művészi kézi munka. Ezen a másik képen a kínai selyem jellegzetes szövésének módját látjuk. — Hát a képen itt mit készítenek?

T.: Biztosan elefántcsontból farag szobrot a művész.

N.: Mit láttunk tehát az egyes képeken?

(A tanulók egy-egy mondat hozzáfűzésével felsorolják a három képet: porcelánfestés, elefántcsont faragás, selyemszövés.)

N.: Azt mondtuk, hogy Kínában fejlett volt a kézműipar. Ez több száz éves fejlődés eredménye. Ma is világhírű.

(A táblára kerül: *kézműipar.*)

Kína életében nagy változást jelentett az értékes ásványkincsek felfedezése. Ez adta az alapot Kína nagyiparának kifejlesztéséhez. Igen ám, csak hogy régebben az ásványkincsek kibányászását és feldolgozását külföldi tőkésék végeztették a rosszul fizetett kínai munkásokkal. Főleg angol tőkésék zsákmányolták ki a

Elnéyelítés.

Megokolás a legközvetlenebbül megérthető okkal.

A fogalom értelmezése. Meghatározást jól pótolja egyetlen lényeges jegy (mint következmény) fel- említése.

Rövid előadó forma.

Ismeretet vizsgáló kérdés. Esetleg problémafelvető is lehet.

A lakk fogalmi jegyeinek bővítése.

A tanulók tapasztalati ismereteinek kiegészítése. Szemléletnyújtás, jó előkészítés után.

Rövid képelemzés az ábrázolt tevékenység leolvasásával.

Részösszegezés, felsorolásra szorítkozva. Rögzítés.

Az előzmények alapján ki- mondható összegező ítélet.

Fogalommagyarázat a tények ismertetésével, közvetlen elemzéssel. A konkrét tényekből a lényeges jegyek jól kiemelhetők. Jól megfigyelhető a megkülönböztető jegyek kibontása összehasonlítással. Általánosítás.

kínai népet. Az itt épített gyárakban olcsó kínai munkaerővel termeltek. Az iparcikkeket azonban nem Kínában értékesítették, hanem külföldre vitték ki. Így Kína gazdasági életének legfontosabb területe, az ipar és a külkereskedelem idegen nagytőkések kezében volt. A politikailag önálló, de gazdaságilag erősen függő helyzetben levő országokat *félgymarmati országoknak* nevezzük. Ilyen félgymarmati ország volt Kína is. Tisztázzuk ezt a kifejezést még egyszer!

Miért mondjuk, hogy Kína félgymarmati ország volt?

T.: Kínát azért nevezzük félgymarmati országnak, mert politikailag független volt, de gazdaságilag az idegen tőkések irányították.

(A táblára írjuk: *félgymarmati ország volt.*)

N.: Ehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy a gyarmatosító hatalmak tőkésai olyan mértékben uralkodtak az ország gazdasági életében, hogy ennek következtében a külpolitikai kapcsolatokat is ők határozták meg. Ezért a politikai függetlenség is csupán látszólagos volt.

Az 1949-es év nagy fordulatot hozott Kínában az ipar területén is.

Mi történt ebben az évben Kínában?

T.: Ekkor alakult meg a Kínai Népköztársaság.

N.: Igen. Vizsgáljuk meg röviden, miként ment végbe ezután Kína gazdasági életének változása! — A népköztársaság megalakulása után a nép tulajdonába kerültek a bányák. A kormány hamarosan hozzalátott a bányák korszerűsítéséhez, és új kohók, feldolgozó üzemek felállításához. Azonban kevés volt a kínai szakember. Ezért a már fejlett iparral, nagyiparral rendelkező szocialista országokból sok szakember ment Kínába, hogy segítséget nyújtson a fiatal szocialista ország iparának fejlesztésében.

Hazánkból is sok szakember járt kinn.

Kína területén sok szén és vasérc lelőhelyre bukkantak. De találtak réz, mangán, ólom lelőhelyeket is. Igen értékes a kínai porcelán alapanyaga, ami bőségesen áll rendelkezésükre.

Röviden megállapíthatjuk: mi képezi Kína ipari fejlődésének az alapját?

T.: A bányászat, kohászat. — A bőséges nyersanyag.
(A táblára írjuk: *szén, vasérc, réz, kohók.*)

N.: Vegyék elő a könyveteket! Nyissuk ki a 25. oldalon és nézzük meg a 11. és 12. ábrát!

Mit olvasunk le a 11. ábráról?

T.: A széntermelés Kínában 1955-ben 93 millió tonna, 1962-ben 430 millió tonna szenet bányásztak. Nagy fejlődés látszik.

A fogalom megnevezése.
(Induktív út.)

A fogalom vázlatos, dinamikus meghatározása.

A megkülönböztető jegyek újabb bemutatása. Hallgatólagosan szerepel a *nominalis* meghatározás (félig független ország) is.

A fejlődés tényeinek felsorolása.

A fejlődést elősegítő körülmények.
A szocialista országok segítsége. Fontos nevelői mozzanat.
A dolgozók nemzetközi összefogása.

Felsorolást igénylő kérdés. Összegezés. Rögzítés.
A könyv mint szemléltető eszköz.

Elemzés.
Eszméltetés aktivizációval.

- N.: Hányszorosára növekedett a szénkitermelés a mintegy 7 esztendő alatt?
- T.: Majdnem ötszörösére.
- N.: A szocialista iparfejlesztés tehát gyors ütemben haladt. A kellő mennyiségű szén nélkül ez nem sikerülhetett volna.
Nézzük meg az ábrán, hogyan fejlődött az acéltermelés!
- T.: 1955-ben 3 millió tonna, 1962-ben pedig 15 millió tonna acélt termeltek. Tehát ez is (a tanuló magában számol) ötszörösére növekedett.
- N.: Ezek az adatok a kohászat, az acélipar fejlődését szemléltetik. Nagyjelentőségű volt Kína egész gazdasági élete szempontjából a *gépgyártás* fejlődése. Erre különösen nagy gondot fordítottak. Főleg mezőgazdasági gépeket és közlekedési eszközöket gyártottak. (Felírja a táblára: *gépgyártás*.)
Foglaljuk össze, amit Kína iparának fejlődéséről mondtunk! Mit láttunk a bemutatott képeken?
- T.: Kína fejlett kézműiparral rendelkezett.
- N.: Tegyük hozzá, hogy ez a lakosság körében nem volt nagyon elterjedt. Széles tömegeknek nem biztosítottak megélhetést.
Nyissátok ki a füzetet! Nézzük meg az 5. feladatot! Gondoljunk arra, melyek voltak a fejlett kézműipar ágai. Otthon önállóan adjuk meg írásban a feleletet! 1949 után melyik iparágak fejlődtek?
- T.: Szénbányászat, vasércbányászat, kohászat.
- N.: Írjuk be a füzetbe! (Bányászat, kohászat.)
Mit írjunk be harmadiknak?
- T.: Gépgyártás.
- N.: Mit mondtunk, melyik Kína mezőgazdasági művelésre alkalmas területe?
- T.: A Kínai-alföld.
- N.: A Kínai-alföldön találjuk a két legnépesebb várost. Ide települtek a kínaiak legszívesebben. Keressük meg Kína fővárosát a térképen!
- T.: (Megmutatja a fali térképen.) Peking.
- N.: Ebben a városban 5 milliónál több ember él. De még ennél is nagyobb város Sanghaj. Keressétek meg a térképen! Mutassuk meg a fali térképen! Sanghajban mintegy 7 millió ember él. Egyszerű számítás: Peking és Sanghaj lakossága együttvéve több, mint amennyi ember egész Magyarországon él.
Miért volt szükség a Kínai Népköztársaság megalakulása után sok külföldi szakemberre?

Az összefüggések megláttatása.

A fejlődés adatszerű igazolása.

Az általánosítás kimondatása.

További összefüggések.

Aktív gyakorlás a segéd-eszköz felhasználásával.

A rögzítés és gyakorlás mellett az óra eredmények ellenőrzése folyik.
Részösszefoglalás.

Az előre bocsátott megállapítást a későbbi adatok támasztják alá.

Problémafelvetés.

- T.: A népköztársaság megalakulása előtt nem volt Kínában elég szakember.
- N.: A tőkésék főleg saját hazájuk magasabb képzettségű szakembereit alkalmazták az üzemekben és a kereskedelmi vállalatoknál. Kínai szakembereket alig képeztek. Egyes szakemberek pedig teljesen hiányoztak. A művelődés egyik nagyon fontos eszköze az olvasás. A kínai nép művelődésének eddig nagy akadályja volt, hogy írásukat nehéz megtanulni, mivel sok jelből áll. Még a gyakrabban előforduló jelek száma is több száz. Ezen a képen kínai írást láthatunk. Figyeljük meg az egyes jeleket! (Megnézik a képet.) Egy tanuló megjegyzi, hogy régebben többször vásároltak szülei olyan fogkrémet, amin kínai felírás volt.)
- Bizony nagyon kevés ember tanulta meg ezeket a bonyolult jeleket, 1949 után igyekeztek segíteni a helyzeten. Nagyon fontos lépés volt, hogy megkezdték a latin betűs írás fokozatos bevezetését. — Mi is az ún. latin betűket használjuk. — Így akarják Kínában elérni, hogy lehetőleg mindenki tanuljon meg írni, olvasni. Kötelezővé tették a gyermekek iskolába járását. Akik katona korukig nem tanultak meg írni, olvasni, azokat a katonaságnál tanítják meg erre. Nézzük meg a munkafüzet 11. oldalán a 6. pontot, hogyan növekedett az iskolás tanulók száma! (A tanulók olvassák a táblázatból:)
- T.: 1949-ben 24 millió gyermek járt iskolába, 1952-ben már 51 millió, 1959-ben pedig már 92 millió gyermek járt iskolába.
- N.: Mennyi Kína összes lakosságának száma?
(746 millió, — mondja egy tanuló.)
- N.: Mekkora a területe és mivel hasonlítottuk össze?
T.: Csaknem 10 millió km², alig kisebb mint Európa.
- N.: Mikor alakult meg a Kínai Népköztársaság?
T.: 1949-ben.
- N.: Mi jellemezte Kína mezőgazdaságát?
T.: Fő terménye a rizs volt. A lakosság számához viszonyítva nem termelt elegendő. Különösen sok kárt okozott a folyók gyakori kiáradása és a szárazság.
- N.: Milyen körülmény tette nehezzé a szegény nép életét?
T.: A föld nagy része gazdag földbirtokosok kezében volt. A nincstelen kínai nagyon nehezen kereste meg a család napi rizsadagjára valót.
- N.: Hogyan igyekeztek megszüntetni 1949 után ezeket a bajokat?
T.: Szabályozták a folyókat, csatornákat építettek. A földet elvették a földesuraktól.
- N.: Mivel segítették még elő a termelékenység növekedését?
T.: Gépekkel látták el a mezőgazdaságot.
- A probléma megoldásának előkészítése.
- Szemléletesség.
- Tapasztalati adatok felhasználása.
- A szemléltetés jól oldja fel az előadással együtt járó passzivitást.
- Adatok összehasonlítása, következtetések.
- Gyakorlás, rögzítés és ellenőrzés.
A szilárdság elve!
- A politikai nevelési gondolat elmélyítése.

N.: Mi jellemezte Kína iparát 1949 előtt és ezután?

T.: 1949 előtt Kína ipara fejletlen volt. Inkább csak kézműipara volt. Selyemszövés, művészi faragott tárgyak készítése. Nagyon szép, értékes porcelán tárgyakat készítettek.

N.: Mit értünk az alati, hogy Kína régebben félgyarmati ország volt?

T.: Kína politikailag független ország volt, de gazdaságilag a tőkés országoktól függött.

N.: Milyen fontos gazdasági változások történtek Kínában 1949 után?

T.: A nép vette tulajdonába a földet. — Államosították a bányákat, üzemeket. — Felkutatták az értékes ásványi kincseket.

N.: Melyik gazdasági ágak fejlődtek még nagymértékben?

T.: Bányászat, kohászat és a gépgyártás.

N.: Elsősorban milyen gépeket gyártottak?

T.: Mezőgazdasági gépeket. — Szerszámgepeket. — Közlekedési eszközöket.

N.: Nyissátok ki a könyvet! Házi feladat: A 24. oldalon találjátok: a Kínai Népköztársaság lakossága és gazdasági fejlődése.

A 23. oldalon a lap alján. . .

A füzetben a 4. feladathoz beírjuk a feleletet: mit tettek a mezőgazdaság fejlesztéséért?

Az új fogalom megerősítése vázlatos (előzetes) meghatározással.

Az óra anyagának jól rendezett összefoglalása a rögzítést sikeresen segíti. — A megértés ellenőrzése.

Feladat kijelölés.

Műhely

Betűismertetési és alsótagozatos szövegfeldolgozási eljárások a szlovák nyelvi órákon

Az olvasmány helyes feldolgozása a szókincsbővítés, a nyelvi invenció egyik legfontosabb eszköze. Szlovák nyelvoktatásunkban ezt a munkát két szakaszra oszthatjuk: alsótagozatos és felsőtagozatos szövegfeldolgozásra.

Ismeretes, hogy a szlovák nyelvet tantárgyként tanuló gyermekek a hangok, a szavak írásképével, vagyis írott szöveggel csak a 3. osztályban találkoznak először. Az alsótagozatos olvasástanítás tehát szintén két részre osztható: *betűismertetésre* és tulajdonképpeni *olvasmányfeldolgozásra*. Az alsótagozatos olvasástanítás célja: az olvasás technikájának a kimunkálása, a helyes, a tudatos és a 4. osztálytól a kifejező olvasás elsajátítása.¹ Éppen ezért a szövegek itt nagyrészt eszközjellegűek, csak kevés új szót tartalmazhatnak, mert az egyes mondatok értelmének nemismerése megnehezítené az olvasási készség elsajátítását.

A szlovák betűismertetést és az alsótagozatos olvasmánytárgyalást megfelelően előkészítette az 1—2. osztályos beszélgetés, az ún. *auditív időszak*,² amikor a tanulók hallása beidegződött a beszélt nyelv felfogására, megértésére; beszédszervei pedig a gondolatoknak szlovák nyelven való kifejezésére. A tárgyaknak, a jelenségeknek, ill. ezek szlovák elnevezéseinek viszonylag széles körével ismerkedtek meg az említett hallás utáni nyelvtanulás alatt. Az előforduló új szavakat azonban a szövegfeldolgozás esetén is meg kell ismertetnünk a szemantizációs eljárások valamelyikével.³

A következőkben egy 3. osztályos betűismertetési és egy 4. osztályos olvasmánytárgyalási óra részletes vázlatát, ill. szerkezetét mutatjuk be.